

UOT 94(479.24)

**ÜMUMTƏHSİL MƏKTƏBLƏRİNİN 6-CI SİNİF “AZƏRBAYCAN TARİXİ”
DƏRSLİYİNDƏ BƏZİ DƏQİQLƏŞDİRMƏLƏRƏ DAİR
(NƏZƏRİ PROBLEMLƏR KONTEKSTİNDƏ)**

Nizami Dilənçi oğlu Zeynalov

tarix üzrə fəlsəfə doktoru

Mingəçevir Dövlət Universiteti

nizami.zeynalov@mdu.edu.az

Xülasə

Məqalə ümumtəhsil məktəblərinin 6-cı sinfində tədris edilən “Azərbaycan tarixi” dərsliyindəki bəzi nəzəri problemlərə həsr edilmişdir. Ümumtəhsil məktəblərinin zəruri bilik və bacarıqları ötürən dərsliklərlə təminatı, dərsliklərin isə həm elmi-metodik, həm də elmi-nəzəri baxımdan düzgün tərtib edilməsi vacib məqamlardan biri sayılır. Nəzərə almaq lazımdır ki, məktəb tarix dərsliyi müəllimin istinad etdiyi başlıca bilik mənbəyi və əsas tədris vasitəsidir. Bir qayda olaraq dərsliklərdə təqdim olunan materiallar elmi baxımdan mübahisə doğurmayan, diqqətlə yoxlanılmış və etibarlı mənbə məlumatlarına əsaslanmalıdır. Qeyd etmək lazımdır ki, müstəqilliyimizdən ötən 31 il ərzində məktəb tarix dərsliklərinin məzmunu, elmi-metodik aparatı və keyfiyyəti xeyli dərəcədə təkmilləşdirilmişdir. Ənənəvi sovet tarix dərslikləri ilə müqayisədə müstəqillik illərində yaradılan dərsliklərin milli dövlətçilik ənənələri və ümumbəşəri dəyərlər əsasında hazırlanması prinsipi ön plana keçmişdir. Məqalədə dərsliyin əhatə etdiyi hər 3 fəsildəki mövzular nəzərdən keçirilmiş, mövzularda mübahisə doğuran xətalı yerlərlə bağlı tənqidi fikirlər öz əksini tapmışdır. Dərslikdəki mübahisəli məqamlara mənbəşünaslıq və tarixşünaslıq nöqtəyi-nəzərindən aydınlıq gətirilmiş, xətalının düzəldilməsi ilə bağlı müvafiq təkliflər verilmişdir.

Açar sözlər: *Azərbaycan tarixi, dərslik, ümumtəhsil məktəbləri, “Atropat Midiyası”, alanlar, Albaniya*

Giriş

Vətənimiz Azərbaycanın tarixini dərinlən öyrənmək, yurdumuzun tarixi keçmişi haqqında bitkin təsəvvürə malik olmaq, xalqımızın keçdiyi çətin, lakin şərəf dolu milli mübarizə, yadelli işğalçılara qarşı müqavimət tarixini bilmək Azərbaycanın hər bir övladının vətəndaşlıq borcudur. Məlumdur ki, təməl biliklərin əsası uşaqlıq yaş dövründə, məktəbəqədər və ümumtəhsil müəssisələrində qoyulur. Bu mənada məktəbəqədər təhsil müəssisələrinin və ümumtəhsil məktəblərinin zəruri bilik və bacarıqları ötürən dərsliklərlə təminatı, dərsliklərin isə həm elmi-metodik, həm də elmi-nəzəri baxımdan düzgün tərtib edilməsi vacib məqamlardan biri sayılır. Nəzərə almaq lazımdır ki, məktəb tarix dərsliyi müəllimin istinad etdiyi başlıca bilik mənbəyi və əsas tədris vasitəsidir [4, s. 91]. Hələ vaxtilə tanınmış tarixçi-metodist alim A.A.Vagin tərəfindən məktəb tarix dərsliyinə verilən 6 tələbdən birincisində məhz dərsliyin məzmununun elmi cəhətdən qüsursuz olması qeyd edilmişdir [5, s. 290]. Müasir elmi-metodiki ədəbiyyatlarda da dərsliklərin hazırlanması zamanı seçilən materialların elmi baxımdan mötəbər olması əsas amil kimi qəbul edilir [12, s. 53, 184].

Qeyd etmək lazımdır ki, müstəqilliyimizdən ötən 31 il ərzində məktəb tarix dərslərinin məzmunu, elmi-metodik aparatı və keyfiyyəti xeyli dərəcədə təkmilləşdirilmişdir. Ənənəvi sovet tarix dərslərləri ilə müqayisədə müstəqillik illərində yaradılan dərslərin milli dövlətçilik ənənələri və ümumbəşəri dəyərlər əsasında hazırlanması prinsipi ön plana keçmişdir. Bu baxımdan ümumi təhsil müəssisələrinin 6-cı sinifləri üçün hazırlanmış və Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin müvafiq qurumu ilə 2021-ci ildə “Təhsil” nəşriyyatı tərəfindən çap edilən “Azərbaycan tarixi” dərsləri mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Vəli Əliyev, İlyas Babayev, Hidayət Cəfərov və Aidə Məmmədovanın müəllifliyi ilə hazırlanmış dərslər Azərbaycan tarixinin ən qədim, antik və erkən orta əsrlər (VI əsrədək) dövrünü əhatə etməklə elmi-metodik baxımdan əsasən düzgün tərtib edilmiş, dərslər üçün seçilmiş materiallar çətinlik nisbəti gözlənilməklə, sadədən mürəkkəbə doğru inkişaf etdirilmə prinsipi üzrə, xronoloji ardıcılıqla verilmiş, Azərbaycan Respublikasının ümumtəhsil məktəbləri üçün Azərbaycan tarixi fənni üzrə təhsil proqramı (kurikulum) əsasında hazırlanmışdır. Lakin dərslərin metodik tərtibatı məsələləri hazırkı məqalənin predmeti olmadığından bu məsələ üzərində geniş dayanmaq istəməzdik. Bir qayda olaraq dərslərdə təqdim olunan materiallar elmi baxımdan mübahisə doğurmayan, diqqətlə yoxlanılmış və etibarlı mənbə məlumatlarına əsaslanmalıdır. Lakin qeyd etmək lazımdır ki, dərslərdə heç də bütün hallarda bu prinsipə əməl edilməmişdir. Dərslərin bir sıra mövzularında elmi baxımdan mübahisə doğuran və dəqiqləşdirilməmiş, bəzi hallarda isə xətalı məlumatlara da yer verilmişdir.

Ən qədim dövrə aid nəzəri problemlər

Dərslərin elə ilk mövzusunun – “Azərbaycan qədim ölkədir” mövzusunun “Azərbaycan ərazisində ilk insan dəsətələrinin məskunlaşması” yarımbaşlığında Azərbaycan ərazisində ilk insan dəsətələrinin 1,5 milyon il bundan əvvəl məskunlaşdığı göstərilmişdir [3, s. 9]. Halbuki Azərbaycan Respublikasında son 55 il ərzində aparılan kompleks elmi tədqiqatların nəticəsi olaraq ölkəmizdə ilk ibtidai insanın məskunlaşmasının 2-2,5 mln il bundan əvvələ aid edilməsi elmi faktlarla sübuta yetirilmişdir [1, s. 22]. Nəzərə alsaq ki, dərslər müəlliflərindən yalnız biri – Bakı şəhəri 31 saylı tam orta məktəbin müəllimi Aidə Məmmədova istisna olmaqla, digər üç müəllif respublikamızın görkəmli arxeoloq-alimləridir, o zaman belə bir xətanın hələ də dərslərdə qalması böyük təəssüf doğurur. Dərslərin “Azərbaycan ərazisində Alt Paleolit dövrü” adlandırılan ikinci mövzusunun “Azıx adamı” yarımbaşlığı “Azıxantrop 350-400 min il bundan əvvəl yaşamışlar” cümləsi ilə bitir [3, s. 16]. Cümlədəki xəta dərhal nəzərə çarpır. Eyni zamanda bu cümlə 6-cı sinifdə il hesabını yenidən öyrənmiş şagird üçün də çətinlik yaradır. Ümumtəhsil məktəblərinin 6-cı sinifində “Ümumi tarix” fənnindən il hesabını öyrənən şagirdə artıq məlum olur ki, bizim eradan əvvəl və ya bundan əvvəl baş vermiş hadisələrin tarixlərini çoxdan aza doğru ifadə etmək lazımdır. Belə olan halda Azıxantropun dərslərdə “400-350 min il bundan əvvəl” yaşadığını qeyd etmək daha məqsədəuyğun olardı. Əslində yuxarıda qeyd edilən cümlə “Azərbaycan tarixi” dərslərinin elə ilk mövzusunda tarixdə il hesabını əks etdirən sxemlə də ziddiyyət təşkil edir [3, s. 8]. Hesab edirik ki, şagirdə çətinlik yaratdığı üçün bu hal dərslərdə ciddi xəta kimi qəbul edilməlidir.

Dərslərin 3-cü fəslə “Azərbaycanda qədim dövlətlər” adlanmaqla Azərbaycanın Manna, Atropatena və Albaniya dövlətlərinin tarixini özündə ehtiva edir. Azərbaycanın Midiya və Əhəməni imperiyası dövründəki vəziyyətini şərh edən 13-cü mövzuda da bir sıra xətalara rast gəlinir. Bu mövzuda dərslər müəllifləri Mannanın “Kiçik Midiya” adlandırıldığını qeyd edirlər [3, s. 80]. Halbuki nə mixi yazılı qaynaqlarda, nə də antik müəlliflərin əsərlərində “Kiçik Midiya” ifadəsinə rast gəlinmir. Antik müəlliflərdən Midiya haqqında ən müfəssəl məlumat verən Herodotdur. Birmənalı şəkildə qeyd etmək lazımdır ki, antik müəlliflərdən heç biri Midiya barədəki məlumatları ilə Herodotla müqayisə

edilə bilməz [7, s. 27-28]. Lakin Herodotun “Tarix” əsərinin heç bir yerində “Kiçik Midiya” anlayışı qeyd olunmamışdır. Antik müəlliflərdən yalnız Strabonun Coğrafiya əsərində Midiyanın iki hissəyə bölündüyü göstərilir. Bunlardan biri “Böyük Midiya”, digəri isə “Atropat Midiyası” adlandırılır [Strabo, XI, 13, 1].

Beləliklə, “Kiçik Midiya” anlayışı əslində mənbə məlumatı deyil, müəlliflərin öz təxəyyülünün nəticəsidir. Yeri gəlmişkən qeyd edək ki, dərsləyin müxtəlif səhifələrində Halikarnaslı Herodotun adı da səhvən “Herodot” kimi yazılmışdır [3, s. 81, 83].

Ümumiyyətlə, dərsləkdə antik müəlliflərin adında bu cür xətalara yol verilməsinə digər səhifələrdə də rast gəlinir. Antik yunan müəllifi Klavdi Ptolemeyin adı da dərsləyin 113-cü səhifəsində səhvən “Ptolomey” kimi verilmişdir.

Antik dövrə aid nəzəri problemlər

Dərsləyin 13-cü mövzusunda “Azərbaycan torpaqları Əhəmənilər imperiyasının tərkibində” yarımbaşlığında e.ə. 530-cu il hadisələri haqqında da təhrif edilmiş məlumatlara təsadüf edilir. Belə ki, burada massaget tayfalarının Araz çayından şimalda yaşaması, Əhəməni hökmdarı II Kirin məhz Araz çayından *şimalda* (fərqləndirmə - N.Z.) hökmdar Tomiris üzərinə yürüşü xatırlanır [3, s. 82]. Halbuki bu yürüş haqqında yeganə təfəssilatlı məlumatı verən Herodot massagetlərin günəşin doğduğu istiqamət üzrə şərqdə, Araz çayının arxasında, issedonların qarşısında yaşadığını qeyd edir [Herod, I, 201]. Fikrimizcə, Herodotdan gətirilən bu parçada 3 vacib məqama – massagetlərin a) günəşin doğduğu istiqamət üzrə şərqdə (οικημένον δὲ πρὸς ἡῶν καὶ ἡλίου ἀνατολάς), b) Araz çayının arxasında (πέριπν τοῦ Ἀράξω ποταμοῦ), c) issedonların qarşısında (ἀντίον δὲ Ἰσσηδόνων ἀνδρῶν) yaşamalarına diqqət yetirmək lazımdır. Aydın şəkildə görünür ki, “tarixin atası” massaget tayfalarının Araz çayından şimalda deyil, *şərqdə* (fərqləndirmə - N.Z.) yaşadığını qeyd etmişdir. İssedon tayfaları isə tarixşünaslıqda Xəzər dənizindən şərqdə, müasir Qazaxıstan çöllərində lokallaşdırılır [9, s. 79-83]. Beləliklə, Əhəməni hökmdarı II Kirin e.ə. 530-cu ildə massagetlərin hökmdarı Tomirislə baş verən döyüşü tarixi Azərbaycan ərazisinə deyil, Orta Asiya ərazisinə aid edilməlidir. Bu tarixi fakt tarixşünaslıqda antik qaynaqların məlumatları əsasında inandırıcı dəlillərlə sübuta yetirilmişdir [9, s. 79]. Herodotun xatırlatdığı Araz çayına gəlincə isə tarixşünaslıqda onun Amudərya çayı ilə eyniləşdirilməsi fikri tarixi həqiqətə daha çox yaxındır [11, s. 56-60].

Dərsləyin “Atropatena dövləti” adlanan 14-cü mövzusunda şagirdlər üçün kaspilər haqqında maraqlı məlumat verən dərsləlik müəllifləri Herodota istinad edərək kaspilər adı altında albanların da nəzərdə tutulduğunu qeyd edirlər [3, s. 90]. Alban tayfalarının kaspilər adı altında “gizlənməsi” fikri tarixşünaslıqda yeni deyil. Bu fikir ilk dəfə olaraq sovet tarixçisi K.V.Trever tərəfindən XX əsrin 50-ci illərində irəli sürülmüş hipotezdir [13, s. 50-52]. Bu gün müasir albanşünaslıqda ciddi tənqid edilən və özünə kifayət qədər tərəfdarlar tapmayan bu fikrin əlavə dəlillərə ehtiyacı vardır. Belə bir ziddiyyətli fikrin məktəb tarix dərsləyinə salınması isə əlbəttə məqsədəuyğun deyildir.

Dərsləyin “Albanların yadellilərə qarşı mübarizəsi” adlanan 19-cu mövzusunda da müəyyən ziddiyyətli fikirlərə rast gəlinir. Bu mövzuda alan tayfalarının eramızın ilk əsrlərində tarixi Azərbaycan ərazilərinə baş verən talançı yürüşlərinə də toxunulmuşdur. Dərsləlik müəllifləri alan tayfalarının 72-ci il yürüşünə toxunaraq bu yürüşün Dərbənd keçidi vasitəsilə baş verməsi kimi ziddiyyətli bir qənaəti qeyd etmişlər. Dərsləkdə alan tayfalarının yürüşünün 72-74-cü illərində baş verməsi göstərilmişdir [3, s. 117]. Qeyd etmək lazımdır ki, alan tayfalarının 72-ci il yürüşü istər dünya tarixşünaslığında, istərsə də vətən tarixşünaslığında kifayət qədər araşdırılmış və xeyli dərəcədə aydınlıq gətirilmiş bir problemdir. Müasir albanşünasların böyük əksəriyyəti alanları bu yürüşünün məhz 72-ci ildə, həm də dərsləlik müəlliflərinin qeyd etdikləri kimi Şimali Qafqaz keçidlərindən deyil, Xəzər dənizinin

cənubundakı tarixi Hirkanianın nəzarətində olan keçid vasitəsilə baş verməsi qənaətindədirlər [6, s. 375; 10, s. 212; 14, s. 80; 15, s. 73-74].

Məsələ burasındadır ki, alan tayfalarının 72-ci il yürüşü antik müəlliflərdən yalnız İosif Flavinin “İyudeya müharibəsi” əsərində təfsilatı ilə qeyd edilmişdir. İosif Flavi öz əsərində birmənalı şəkildə göstərir ki, alanlar məhz Hirkan hökmdarı ilə razılığa gəldikdən sonra, onun nəzarəti altında olan və Böyük Aleksandrın “dəmir qapılarla” möhkəm bağlatdığı keçiddən keçərək Midiyanı və daha uzaq ölkələri qarət etdilər [Jos. Flav, Bell. Jud., VII, 244-246]. İosif Flavidən gətirilən bu parçada diqqət yetirilməli əsas məqam ondan ibarətdir ki, alanlar Midiya və daha uzaq ölkələrə yürüş etmək üçün *Hirkan hökmdarı ilə danışığa girdilər* (τῷ Βασιλεῖ τῶν Ὑρκανῶν διαλέγονται) (fərqləndirmə – N.Zeynalov). Tarixi Hirkaniya vilayətinin isə Xəzər dənizinin cənub və cənub-şərq sahillərində yerləşməsi bu gün antik dövr tarixi ilə məşğul olan heç bir tədqiqatçıda şübhə doğurmur.

Erkən orta əsrlər dövrünə aid nəzəri problemlər

Dərslərdə təkcə ən qədim və antik dövrə aid olan mövzularda deyil, erkən orta əsrlərə aid olan mövzularda da müəyyən nəzəri xətalara rast gəlinir. “Atropatena Sasanilərin tərkibində” adlandırılan 22-ci mövzuda Atropatena ərazisinin 227-ci ildə Sasanilərin tərkibinə daxil edilməsi qeyd edilmişdir [3, 128]. Lakin dərslərdə göstərilən bu tarixlə də razılaşımaq çətindir. Daha doğrusu, göstərilən 227-ci il tarixi ziddiyyətli tarixdir. Belə ki, Azərbaycanın cənub ərazilərinin, Atropatena hələ I Ərdəşirin (224-241) hakimiyyəti dövründən Sasanilər dövlətinin tərkibinə qatılması haqqında məlumat yalnız ərəb qaynaqlarında öz əksini tapıb [2, s.91]. Sasani dövrünün mənbələri isə bu tarixi təsdiq etmir. Hətta Azərbaycan tarixinin akademik nəşrlərində belə, bu tarixə rast gəlinmir. Belə olan halda, dərslərdə müəlliflərinin 227-ci il tarixini haradan götürməsi böyük maraq doğurur.

Azərbaycan tarixinin III-VII əsrlər dövrünün tədqiqatçısı S.Qasımova birmənalı şəkildə qeyd edir ki, Azərbaycanın nəinki şimalı, heç cənub əraziləri də I Ərdəşirin dövründə Sasanilər dövlətinin tərkibinə daxil edilməmişdi. Müəllif bilavasitə I Ərdəşirin yürüşlərindən bəhs edən “Ər bil xronikası”na istinad edir və göstərir ki, Atropatena hökmdarı Sasanilərə tabe olan və ya hücumuna məruz qalan ölkələr sırasında deyil, əksinə I Ərdəşirə kömək edən tərəflər sırasında xatırlanır. Tədqiqatçı-alim ümumiyyətlə, ərəb qaynaqlarını I Ərdəşirin dövrünün hadisələri üçün mötəbər mənbə hesab etmir [8, s. 50-51]. Nəzərə alsaq ki, dərslərdə müəlliflərinin heç biri erkən orta əsrlər dövrünün mütəxəssisləri deyillər, onda biz bu dövrün bilavasitə mütəxəssisi olan S.Qasımovanın gəldiyi elmi nəticələrə üstünlük verməliyik. Azərbaycanın istər cənub, istərsə də şimal torpaqlarının Sasanilərdən asılılığının yaranmasını yalnız III əsrin 60-cı illərindən sonraya aid etmək olar. Belə ki, III əsrin 60-cı illərində “Kəbə-i-Zərdüş” məbədinin (Nəqşi-Rüstəm) divarlarında yazılan məlumatlarda, habelə 290-293-cü illərdə tərtib edilən kahin Kartirin yazılarında (Sari-Məşhəd) Sasani hökmdarı I Şapurun (241-272) yürüşlərindən bəhs edilir və Sasanilərə tabe edilən ölkələr sırasında Adurbadaqan (*Atropatena* – N.Zeynalov), Albaniya, Sikan, Alban qapılarına və Qafqaz dağlarındakı Balasakan ölkələrinin adı xatırlanır [8, s. 48-51].

Maraqlıdır ki, müəlliflər dərslərin 23-cü mövzusunda Nəqşi-Rüstəm yazılarına istinad edərək 262-ci ildə Sasanilərə tabe olan ərazilər arasında Atropatena və Albaniyanın xatırlandığını yazırlar [3, s. 134]. Bu isə şagirddə növbəti çaşqınlığın yaranmasına səbəb olur ki, görəsən Azərbaycan torpaqlarının Sasanilərin hakimiyyəti altına keçməsi ilə əlaqədar hansı tarixi qəbul etməli: 227-ci il, yoxsa 262-ci il tarixini? Hesab edirik ki, orta məktəb dərslərinə daxil edilən materiallar çox diqqətlə seçilməli, bu cür qeyri-dəqiqliklərdən uzaq olmalıdır.

Nəticə

Əlbəttə, yuxarıda aparılan təhlillər nəticəsində dərslikdə yol verilən bir sıra xətalara qeyd etməklə orta ümumtəhsil məktəblərinin 6-cı sinifləri üçün hazırlanmış Azərbaycan tarixi dərsliyinin əhəmiyyətini azaltmaq fikrindən tamamilə uzağıq. Hesab edirik ki, üzərində böyük zəhmət sərf edilmiş dərslik istər elmi-metodik aparatı baxımından, istərsə də Azərbaycanın ən qədim, antik və erkən orta əsrlər tarixini şagirdlərin səviyyəsi nəzərə alınmaqla yığcam şəkildə əks etdirmək baxımından böyük əhəmiyyətə malikdir. Dərslikdə 6-cı sinif şagirdlərinin səviyyəsinə uyğun xeyli sayda illüstrativ materialın, xəritə və sxemlərin, çalışma və tapşırıqların verilməsi təqdirəlayiqdir. Bunlarla yanaşı orta ümumtəhsil məktəbləri üçün hazırlanan dərsliklərin bütün qüsurlardan xali olaması vacib məqamlardan biridir.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. Azərbaycan arxeologiyası. 6 cildə, I cild. Daş dövrü. Bakı: Şərq-Qərb, 2008, 448 s.
  2. Azərbaycan tarixi: 7 cildə. II c., Bakı: Elm, 1998, 596 s.
  3. Azərbaycan tarixi. Ümumtəhsil müəssisələrinin 6-cü sinifləri üçün dərslik. Bakı: Təhsil, 2021, 143 s.
  4. Əmirov M.M. Ümumtəhsil məktəblərində tarixin fəal/interaktiv təlimi metodikası (Ali məktəblərin tarix fakültəsi tələbələri üçün dərs vəsaiti). Bakı: ADPU, 2014, 678 s.
  5. Vagin A.A. Orta məktəbdə tarixin tədrisi metodikası. Metodlar haqqında təlim. Dərs nəzəriyyəsi. Bakı: Maarif, 1973, 458 s.
  6. Zeynalov N. "Makedoniyalı İsgəndərin dəmir qarıları" ifadəsinin izahına dair / Akademik İqrar Əliyevin anadan olmasının 95 illiyinə həsr olunmuş məqalələr toplusu. Bakı: Turxan NPB, 2019, s. 372-383
  7. Алиев И.Г. История Мидии. Баку: АН АзССР, 1960, 483 с.
  8. Касумова С. Азербайджан в III-VII вв. Баку: Элм, 1983, 140 с.
  9. Куклина И.В. Этногеография Скифии (по античным источникам). Л.: Наука, 1985, 205 с.
  10. Перевалов С.М. Современное состояние аланских исследований в России // Вестник Древней Истории, № 2, 2002, с. 207-215.
  11. Пьянков И.В. Массагеты Геродота // Вестник Древней Истории, 1975, № 2, с. 46-70.
  12. Студеникин М.Т. Методика преподавания истории в школе: Учебник для студ. Выssh. Учеб. Заведений. М.: Владос, 2000, 240 с.
  13. Тревер К.В. Очерки по истории и культура Кавказской Албании (IV в. До н.э. – VII в. Н.э.). М – Л., АН СССР, 1959, 391 с.
  14. Гуаллагов А.А. Аланы Придариьяля и Закавказские походы I-II вв. Владикавказ: ИПЦ СОИГСИ ВАНЦ РАН и РСО-А, 2014, 230 с.
  15. Халилов М.Дж. Сарматия-Кавказская Албания: границы, контакты (I в. До н.э. – II в. Н.э.) / Античная цивилизация и варварский мир. Часть I, Новочеркасск: КГУ, 1992, с. 68-75.
- Mənbələr**
16. Josephus Flavius. The Jewish War: In nine volumes. Vol. III, books IV-VII. The Loeb Classical Library edition / With an Eng. tr. by H.St.J.Thackeray. Cambridge: Harvard University Press, MCMLXI (1961), 685 p.
  17. Herodotus. History: In four volumes. Vol. I, books I-II. The Loeb Classical Library edition / With an Eng. tr. by A.D.Godley. Cambridge: Harvard University Press, MCMLXXV (1975), 504 p.

18. Strabo. Geography: In eight volumes. Vol. V, books 10-12 (The Loeb Classical Library edition) / With an Eng. tr. by H.L.Jones. Cambridge: Harvard University Press, MCMLXI (1961), 541 p.

N.Zeynalov

*doctor of philosophy in history
Mingachevir State University*

**On some clarifications in the textbook “History of Azerbaijan”
for the 6th grade of secondary schools
(in context of theoretical problems)**

Abstract

The article is devoted to some theoretical problems in the textbook “History of Azerbaijan” taught in the 6th grade of secondary schools. One of the important points is to provide secondary schools with textbooks that transfer the necessary knowledge and skills and to compile textbooks correctly both from a scientific-methodological and scientific-theoretical point of view. It should be noted that the school history textbook is the main source of knowledge and the main teaching tool cited by the teacher. As a rule, the materials presented in textbooks should be based on scientifically non-controversial, carefully checked, reliable sources. It should be noted that over the past 31 years of independence, the content, scientific and methodological apparatus and quality of school history textbooks have been significantly improved. Compared to traditional Soviet history textbooks, the principle of preparing textbooks created during the years of independence on the basis of national statehood traditions and universal values has come to the fore. The article examines the topics covered in each of the three chapters covered in the textbook and reflects critical views on the contentious issues in the topics. The controversial points in the textbook have been clarified from the point of view of source studies and historiography, and relevant proposals have been made to correct the mistakes.

Keywords: *The history of Azerbaijan, student book, comprehensive school, “Atropatian Media”, alani, Albania*

Н.Д.Зейналов

доктор философии по истории

Мингячевирский государственный университет

**О некоторых уточнениях в учебнике «История Азербайджана»
6-го класса общеобразовательной школы
(в контексте теоретических проблем)**

Резюме

Статья посвящена некоторым теоретическим проблемам в учебнике «История Азербайджана», преподаваемом в 6-м классе общеобразовательной школы. Обеспечение общеобразовательных школ учебниками, передающими необходимые знания и умения, правильное составление учебников, как в научно-методическом, так и в научно-теоретическом аспекте является одним из важных моментов в методике преподавания истории. Следует отметить, что школьный учебник по истории, является основным источником знаний и основным средством обучения, на которое ссылается учитель. Как правило, материалы, представленные в учебниках, должны основываться на научно непротиворечивых, тщательно проверенных и надежных источниках. Следует отметить, что за истекший 31 год независимости, значительно улучшилось содержание, научно-методический аппарат и качество школьных учебников по истории. По сравнению с традиционными советскими учебниками истории, на первый план вышел принцип подготовки учебников, созданных в годы независимости на основе традиций национальной государственности и общечеловеческих ценностей. В статье рассматриваются темы, затронутые в каждой из трех глав учебника, и отражены критические взгляды на спорные вопросы в темах. Спорные моменты в учебнике уточнены с точки зрения источниковедения и историографии, внесены соответствующие предложения по исправлению некоторых неточностей.

Ключавые слова: *история Азербайджана, учебник, общеобразовательная школа, “Атропатская Мидия”, аланы, Албания*

Elmi redaktor: t.f.d. A.İsmayilov

Çara təqdim edən redaktor: t.f.d., dos. N.Zeynalov

Daxil olub: 25.08.2022

Çara qəbul edilib: 08.09.2022